

ПРАВНА И ПОСЛОВНА СПОСОБНОСТ ФИЗИЧКИХ ЛИЦА

Физичка лица постају субјекти права, тј. стичу правну способност својим рођењем и задржавају је све до смрти. Правна способност значи могућност стицања права и обавеза, значи бити носилац права и обавеза, бити субјект у праву, као што је речено у поменутом чл. 37. Устава.

Физичка лица имају општу правну способност, што значи да могу бити носиоци свих врста права и обавеза дозвољених правним поретком (нпр. могу имати политичка, породична, лична, имовинска права). Она своју правну способност губе само смрћу или проглашењем несталог лица за умрлог према правним прописима. Ни у једном другом случају у нашем праву физичка лица не могу изгубити свој правни субјективитет.

Пословну способност, тј. способност да самостално, изјавама воље могу преузимати обавезе, остваривати своја права и уопште предузимати правне радње, физичка лица стичу пунолетством. У нашем праву пунолетство се стиче са навршених 18 година живота као што предвиђа став 2. чл. 37. Устава.

Граница пунолетства у разним земљама је различита. Већином се стиче навршавањем 18. или 21. године.

Лица млађа од 18 година, тј. малолетници, сматрају се, по правилу, пословно неспособним, и као таква не могу самостално преузимати обавезе и остваривати своја права. Зависно од њихових година, малолетници се деле на млађе малолетнике – до 14 година живота, и старије малолетнике – од навршених 14 до навршених 18 година живота. Наш нови Устав за малолетнике каже деца (нпр. у чл. 64. и 66.).

Млађи малолетници се сматрају потпуно пословно неспособним – не могу самостално предузимати никакве правне послове (ту се не убрајају послови везани за подмирење свакодневних потреба, нпр. куповина предмета мање вредности). За њих правне послове предузимају родитељи или стараоци који су њихови законски заступници. У неким случајевима млађи малолетници могу да изразе своју вољу. На пример, у бракоразводним споровима питају се код ког родитеља желе да живе после развода. Суд приликом пресуђивања узима у обзир њихову изјаву. Млађи малолетници могу бити чланови удружења, али изјаву о приступању, односно учлањењу у њихово име потписује њихов родитељ или старатељ.

За разлику од тога старији малолетник даје сам ову изјаву уз сагласност родитеља или старатеља (чл. 19 Закона о удружењима).

Старији малолетници (од навршених 14 до навршених 18 година живота) имају делимичну пословну способност. Делимична пословна способност значи да могу сами закључивати правне послове, али је за пуно важност тих правних послова, изузев послова мањег значаја, потребно одобрење родитеља, старатеља или органа старатељства. Деца навршених 15 година засновати радни однос и самостално располагају зарадом и имовином стеченом радом, али су обавезни да сразмерно својим имовинским могућностима доприносе свом издржавању.

Малолетници стичу потпуну пословну способност и пре навршених 18 година живота ако ступе у брак. Надлежни суд може одобрити ступање у брак малолетном лицу старијем од 16 година, на његов предлог, ако утврди да је ово достигло телесну и душевну зрелост. У нашем праву и мушка и женска лица за ступање у брак пре навршеног пунолетства морају тражити одобрење суда.

ПОСЛОВНА СПОСОБНОСТ ФИЗИЧКИХ ЛИЦА је могућност да се самостално, изјавама воље могу преузимати обавезе, остваривати права. Физичка лица је стичу пунолетством. У нашем праву пунолетство се стиче са навршених 18 година живота. Лица млађа од 18 година, тј. малолетници, деца сматрају се по правилу пословно неспособним. Зависно од њихових година малолетници се деле на млађе малолетнике – до 14 година живота и старије малолетнике од навршених 14 до навршених 18 година живота. Млађи малолетници су потпуно пословно неспособни, старији малолетници имају делимичну пословну способност.

ОГРАНИЧАВАЊЕ ПОСЛОВНЕ СПОСОБНОСТИ

Пунолетним лицима која због својих психофизичких особина не могу да схвате значај својих поступака или не могу да самостално обављају своје правне послове судском одлуком може бити потпуно или делимично ограничена пословна способност.

Пунолетно лице ће се потпуно лишити пословне способности ако услед душевне болести, умне заосталости или неког другог узрока није способно да се брине о својим правима и интересима. Пунолетно лице ће се делимично лишити пословне способности кад својим поступцима угрожава своја права и интересе или права и интересе других лица због душевне болести, умне заосталости, злоупотребе алкохола или опојних средстава, старачке изнемоглости или других разлога.

Потпуно неспособна лица третирају се као **млађи малолетници**, док се делимично пословно способна лица третирају као старији малолетници. И једна и друга морају имати своје стараоце.

Враћање пословне способности пунолетним лицима у случајевима када отпадне разлози због којих је пословна способност била одузета, такође се врши одлуком суда.

7. Како се лица лишена пословне способности третирају у правном промету?

ДЕЛИКТНА СПОСОБНОСТ ФИЗИЧКИХ ЛИЦА

У случајевима кад се услед радњи појединих субјеката наноси штета другом субјекту или његовој имовини, што је последица недозвољеног понашања оног који је ту штету учинио, поставља се питање одговорности субјеката за учињене прекршаје.

Грађанскоправни прекршај или деликт је недозвољена радња једног субјекта услед које настаје одређена штета.

Способност субјекта да схвати последице учињеног деликта – прекршаја у моменту извршења назива се деликтном способношћу. Сва пословно способна лица су деликтно способна. По нашем Закону о облигационим односима из 1978. године, малолетник до навршене седме године живота не одговара за штету коју проузрокује другом. За малолетника од навршене седме до навршене четрнаесте године живота важи оборљива претпоставка да је деликтно неспособан, што значи да се може доказати да је малолетник при проузроковању штете ипак био „способан за расуђивање“. Тек малолетник са навршених четрнаест година живота се сматра деликтно способним и он одговара за штету према општим правилима о одговорности (чл. 160. ЗОО), али може доказати да није био у стању да схвати последице учињеног деликта. Терет доказивања пада на малолетника.

За последице, односно штете, настале услед деликта које учине деликтно неспособна лица одговарају лица која су дужна да воде надзор над њима, осим ако докажу да су вршила потребан надзор или да би штета настала и при пажљивом вршењу надзора (чл. 164. ЗОО).

ДЕЛИКТНА СПОСОБНОСТ ФИЗИЧКИХ ЛИЦА је способност субјеката да схвате последице учињеног деликта. Пунолетна лица сматрају се деликтно способним. Грађанскоправни деликт је недозвољена радња лица услед које настаје штета. Малолетник са навршених четрнаест година живота се сматра деликтно способним и одговара за штету, али се може доказивати да није могао да схвати последице деликта. Деца до седме године живота не одговарају за штету, она су деликтно неспособна. За малолетнике од седме до четрнаесте године важи оборива претпоставка да су деликтно неспособни.

АТРИБУТИ ФИЗИЧКИХ ЛИЦА

Правни поредак сваке земље познаје законом призната обележја – атрибуте субјеката права према којима се они распознају.

Та обележја – атрибуту су за физичка лица: лично име, пребивалиште и боравиште, и држављанство, а за правна лица: назив или фирма, седиште и држављанство.

Да би учествовала у економском и правном промету, и физичка и правна лица морају имати своје атрибуте, иако се може догодити да у свим периодима свог живота или постојања неки субјекти права немају све атрибуте (нпр. и физичко и правно лице може изгубити држављанство, физичко лице може немати место у коме је стално настањено – пребивалиште итд.). У току свог живота физичко лице може мењати атрибуте (почев од личног имена до држављанства), што такође важи и за правно лице.

Лично име се састоји од имена и презимена. Према чл. 37. Устава: Избор и коришћење личног имена је слободно, а родитељи одлучују о имену своје деце. Међутим, лично име добија дете по рођењу и одређују га родитељи споразумно, а ако су родитељи непознати одређује га надлежни орган или установа у којој је дете смештено. У погледу избора имена нема ограничења, Међутим орган надлежан за вођење матичних књига рођених може одбити упис имена које би вређало морално осећање средине. Будући да у савременој породици брачни другови могу имати различита презимена, то према нашим досадашњим прописима дете може добити презиме или оца или мајке, или оба, или се родитељи могу сагласити да то буде неко друго презиме. Најчешће у нашем народу брачна деца носе презиме свог оца, а ванбрачна или свог оца или своје мајке. Деца непознатих родитеља и име и презиме одређује надлежни орган. У току свог живота физичко лице може променити своје лично име ако за то постоје оправдани разлози. Једна од прилика у животу када се поставља питање промене презимена јесте ступање у брак. Ступањем у брак супружници могу променити своје презиме (узети презиме само једног од њих, или додати свом презимену и презиме свог супружника или задржати своје презиме). Поред имена и презимена лично име може садржати и надимке и академске титуле.

држављанства на основу држављанства родитеља које је било проглашено у нашим досадашњим прописима.

ДРЖАВЉАНСТВО представља јавноправну везу између државе и физичког лица на основу које се установљавају међусобна права и обавезе. Два су основна начина за стицање држављанства: рођењем од родитеља одређеног држављанства или рођењем на територији одређене државе. Држављанство се стиче природно – натурализацијом настањивањем у другој држави уз испуњење одређених услова, као и на основу међународних уговора. Држављанство се може променити и изгубити. Лица која немају држављанство називају се апатриди, а лица са два држављанства бипатриди.

За евиденцију статуса физичких лица, као и њихових атрибута, служе специјалне за то установљене јавне књиге – матичне књиге рођених, матичне књиге венчаних и матичне књиге умрлих, које се воде у надлежним органима скупштина општина. Изводи из матичних књига и уверења која се издају на основу матичних књига имају доказну снагу јавних исправа.